

بازیابی ساختار فضایی شهر تاریخی ساوه با اتکای به آثار معماری و شواهد باستان‌شناسانه

حسن کریمیان^۱، مریم رحیم نژاد^{۲*}

^۱ دانشیار گروه باستان‌شناسی دانشگاه تهران
^۲ کارشناس ارشد باستان‌شناسی دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۹/۲۸

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۴/۰۲

چکیده

بی‌تردید بافت قدیم شهرها را می‌توان حافظه تاریخی آن‌ها به حساب آورد. این مجموعه‌ها، گنجینه‌های گران‌بهای از تاریخ تمدن ملت‌ها را در خود جای داده و سخاوتمندانه، فرهنگ، اعتقادات مذهبی، فنون و هنرهای سازندگان خود را در اختیار محققان قرار می‌دهند. بدین سبب است که هرگونه اقدامی در جهت خدشه وارد کردن به این آثار را می‌توان به مثابه تخریب حافظه شهر محسوب داشت. در این میان، ساوه از نادر شهرهایی است که بافت تاریخی ارزشمند آن، آثار و بناهای مربوط به قرون اولیه اسلامی تا روزگار پهلوی را در خود حفظ نموده است. به رغم اهمیت شهر ساوه در شکل‌گیری تحولات تاریخی ایران در دوران اسلامی، مطالعات باستان‌شناسی مستمر و هدفمندی در بافت تاریخی آن به ثبت نرسیده و پرسش‌های فراوانی در خصوص ویژگی‌های ساختار فضایی این شهر تاریخی بی‌پاسخ باقی مانده است. اگرچه بافت تاریخی این شهر به دلایلی نظیر جنس نامناسب و دوام کم خاک، سیل و زلزله‌های متعدد و بیش‌تر از همه ساخت‌وسازهای بی‌ضابطه، آسیب فراوان دیده است، لیکن تعدادی از بناهای تاریخی ارزشمند آن به اندازه‌ای سالم مانده‌اند که با گاه‌نگاری و مطالعه چیدمان فضایی آن‌ها می‌توان سازمان فضایی شهر را بازیابی نمود. در نیل به این هدف، تلاش گردید تا ضمن بهره‌برداری از کلیه منابع مکتوب مرتبط با شهر ساوه، تمام بناهای تاریخی آن مستندسازی و ویژگی‌های آن ثبت و ضبط گردد. هم‌چنین کلیه عوامل اثرگذار بر رشد و توسعه شهر (نظیر وضعیت توپوگرافی، شیب شهر، جهت وزش باد، شبکه‌های ارتباطی، سیستم‌های آبرسانی و ...) مشخص شده‌اند. در نتیجه این پژوهش مشخص گردید که هسته اولیه شهر در محدوده جنوبی آن شکل پذیرفته و در قرون میانی اسلامی (۵ تا ۹ ه.ق) بر پیرامون مسجد جامع سلجوقی توسعه یافته است. هم‌چنین مشخص گردید که به روزگار صفوی شهر ساوه به جانب شمال و در دوران قاجار نیز شهر به جهت شمال غرب، گسترش داشته است.

واژگان کلیدی: شهر ساوه، مسجد جامع ساوه، تپه آسیاباد، باستان‌شناسی ساوه.

* E-Mail: m.rahimnejad89@gmail.com

The detection of urban space of Saveh city according to architectural monuments and archaeological evidence

Hassan Karimian

Associate Professor , Department of Archaeology, University of Tehran

Maryam Rahimnejad*

M.A. Archaeology, University of Tehran

* *m.rahimnejad89@gmail.com*

Abstract:

Indeed the early texture of cities can be considered as their historical memory. These collections have involved the precious treasure of story of nation's civilization, and they generously grant researchers to define culture, religious beliefs, techniques and art of their creature of these cities. That is why any actions in damage to these monuments can be considered as a destruction of the memory of the city. among these Saveh is one of rare cities which its valuable historical texture has preserved its monuments and building from early Islamic centuries to Pahlavi ages. despite the importance of Saveh city in formation of historical evolution in Islamic era, There are no registered purposeful and continues archaeological studies about its historical texture and many questions regarding spatial structure features this historic city remained unanswered.

Although historical texture of this city has been damaged due to some issue such as: 1) in-competent soil type and durability of soil, 2) flood and several earthquakes and more than all 3) The constructions in unreasonable manner, but fortunately some of its valuable historical buildings have been survived so that the chronology and study of their spatial layout could be applicable for reconstruction of its urban space. Regarding to this target, it was attempted to utilize all the written references related to Saveh city and the field works have been done for documentation and registration of all historical buildings. Also all effective factors on growth and development of the city (such as topology, town slope, aweather, networks and water supply system and etc) have been specified. As a result of this research, it was cleared that the initial core of the city has been formed in the southern area and in the medieval Islamic centuries (5-9 A.H./ 11-15 A.D.) it has been expanded around the Saljuq Mosque. Also it was detected that in the Safavid period the city has been extended toward the north and in the Qajar period it has been developed toward the northwest.

Keywords: Saveh city, Saveh Great Mosque, Asiabad Teppeh, Saveh archaeology.